

Pozícia geografa v slovenských múzeách

Martin Lukáč

Martin Lukáč
Comenius university in Bratislava
Faculty of Natural Sciences
Department of regional geography, protection and planning of the landscape
Ilkovičova 6
842 15 Bratislava
Slovakia
e-mail: mart.lukac@gmail.com

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2018, 6:1:161-165

The role of a geographer in the Slovak museums

The Slovak museology has been undergoing dynamic changes in the last decades of its existence, related not only to the material-spatial or technical relations, but also to the personal dimensions of the museum facilities. The paper seeks to outline the specific spheres of work and activities of Slovak museums that reflect the need of geography work-position in Slovak museums.

Key words : geography; scientific work; Slovak museums; present and perspectives

Slovenské múzejníctvo prechádza v posledných desaťročiach svojej existencie dynamickými zmenami, s ktorými súvisia úpravy nielen materiálne-priestorových či technických, ale aj personálnych pomerov múzejných zariadení. Na vedeckých a odborných pracovníkov týchto inštitúcií sú vyvíjané určité vzdelanostné podmienky už pri uchádzaní sa o zamestnanie, ktoré by pracovníci múzeí mali vo vlastnom záujme rozvíjať aj po prijatí do zamestnania a tým prispievať k svojmu odbornému rastu i nad-dimenzovaniu vedeckej úrovne inštitúcie.

Muzeológ ako pracovník kultúrnej a pamäťovej inštitúcie, ktorá sa snaží účinnými spôsobmi sprostredkovať vedecké poznatky širokej verejnosti, by mal byť všeobecne rozhladenou osobou. Avšak vzhľadom ku dnešnej komplexnosti vedných disciplín je v možnostiach konkrétneho pracovníka sa intenzívnejšie venovať len svojmu vyštudovanému, respektíve jemu príbuznému odboru.

Všímajúc si organizačnú štruktúru viacerých múzeí – či už zložiek Slovenského národného múzea (ďalej SNM), ďalších celoštátnych múzejných zariadení či regionálnych a mestských múzeí¹ musíme poznamenať, že v týchto štruktúrach úplne absentuje pozícia vedeckého pracovníka (resp. kurátora) – geografa. Nasledovný príspevok sa pokúsi zodpovedať otázku o zmysle ich pôsobnosti v rámci slovenských múzeí.

Slovenské múzeá v rámci vedeckých funkcií poznajú pracovné pozície (v nasledovnej enumerácii opomenieme odborné pozície²) ako archeológ, etnológ, historik, kunsthistorik,

¹ MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici – Fakulta humanitných vied, 2005, s. 175-181. Dostupné online : http://www.kirp.chft.stuba.sk/moodle/pluginfile.php/65052/mod_resource/content/1/Muzejnictvo.pdf [14. 12. 2017].

² Pod odbornými pozíciami rozumieme pracovníkov zabezpečujúcich ďalšie primárne funkcie múzea či základnú agendu a prostredie na vykonávanie vedeckej pracovnej činnosti či výskumu: archivár, dokumentátor, knihovník, lektor, múzejný pedagóg a pod.

z prírodných vied napríklad antropológ, botanik, entomológ, geológ, mineralóg a zoológ.³ V prípade už užšie zameraného Slovenského technického múzea so sídlom v Košiciach sa v organizačnej štruktúre nachádza pracovná pozícia „kurátor zbierky *Astronómia*“, ďalej „kurátor zbierok *Fyzika, Chémia*“, „kurátor zbierok *Geodézia a kartografia, Baníctvo*“ a „kurátor zbierky *Kováčstvo*“.⁴

Vyššie sme zároveň uviedli prvé črty potrebnosti pozície geografa v slovenskom múzejníctve – vidíme zastúpenie niektorých „pomocných vied geografických“: botaniky, geológie či kartografie. Stále tu však nemáme zastúpenú významnú, dnes sústavne sa meniacu, avšak bezpochyby aj pre súčasnosť veľmi dôležitú sféru geografie – socio-ekonomickú. Geografia, zaoberajúca sa touto sférou, sa zvykne nazývať „humánnou“ – zaoberá sa činnosťou človeka, jeho vplyvom na krajinu i spoločnosť.

Všeobecne môžeme skonštatovať, že zmysel geografie v múzeách spočíva v jej navigačnej (orientácia) a priestorovej doméne (priestorová diferenciácia, rozmanitosť a komparácia).⁵ To znamená, že geografia má v zosobnení vedeckým pracovníkom – geografom zabezpečovať nižšie uvádzané princípy.

1. Geografia ako asistenčná veda

Geografia môže byť veľmi nápomocnou pri činnosti múzeí vo viacerých ohľadoch.

Prvým príkladom môže byť niekdajší výskum, zber dokumentácie i predmetov ľudovej kultúry na území Slovenska a následná koncepčná tvorba a výstavba múzeí v prírode (hovorovo nazývaných „skanzeny“). V tomto prípade je geografia pre etnologický výskum najprehľadnejšou možnosťou selekcie a delenia týchto zbierok. V konkrétnej realizácii môžeme uviesť SNM-Múzeum slovenskej dediny v Martine – Jahodníckych hájoch, ktoré sa člení na štyri samostatné expozície: expozícia regiónu Orava, expozícia regiónu Kysuce-Podjavorníky, expozícia regiónu Liptov a zatiaľ stavebne neukončená expozícia domáceho regiónu Turiec.

Úloha geografie v tomto prípade nie je reliktná – pracovníci zodpovední za koncepciu expozícií môžu s geografmi spolupriešiť alebo konzultovať umiestnenie objektov ľudovej architektúry vo vyhradenom areáli expozície⁶ tak, aby rešpektovalo regionálne rozmiestnenie sídiel, z ktorých tieto objekty pochádzajú a takisto geografické danosti týchto sídiel. Geograf dokáže viacerými metódami uviesť platformu výberu exponátov či objektov v záujme zachovania rovnomerne veľkej zbierky z každej časti vybraného regiónu. Úloha je to stále aktuálna, lebo výstavba minimálne tohto konkrétneho múzea z koncepčného hľadiska nie je ukončená a etnologické výskumy majú možnosť prebiehať neustále – s meniacimi sa trendmi.

2. Geografia ako usmerňujúca veda

Exaktná veda ako geografia môže usmerniť výskumné úlohy aj iných vedeckých pracovníkov múzea tak, aby neboli odkázaní napríklad na excerpciu odbornej literatúry. Prostredníctvom

³ Webové stránky konkrétnych múzejných zariadení, napríklad Slovenského národného múzea: www.snm.sk [14. 12. 2017].

⁴ Webová stránka Slovenského technického múzea v Košiciach – zložka „O nás – Kontakty na zamestnancov“. Dostupné online : <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/o-nas-2/kontakty/20-usek-odbornej-cinnosti/21-oddelenie-dejiny-vedy-vyroby-a-techniky-i> [14. 12. 2017].

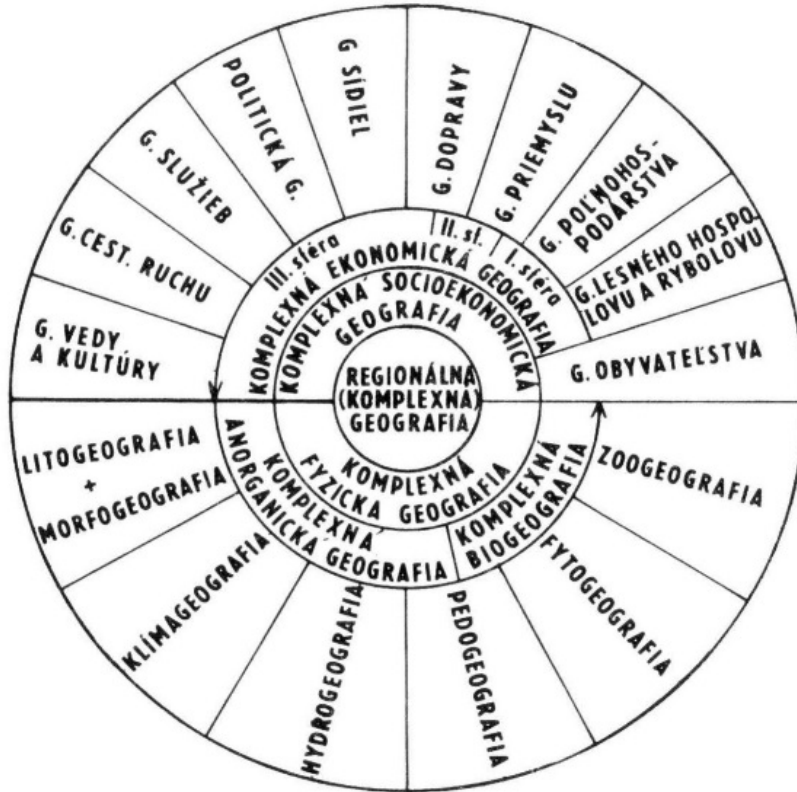
⁵ MATLOVIČ, René – MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava. *Geografické myslenie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove – Fakulta humanitných a prírodných vied, 2015, s. 35.

⁶ THURZO, Igor. Ľudová architektúra, jej miesto a funkcia v priestore (regióne). In: *Etnologické rozpravy*, roč. 12, 2005, č. 2, s. 140-144. Dostupné online : http://www.uet.sav.sk/files/er_2005-2.pdf [14. 12. 2017].

ďalších podkladov – máp (či už existujúcich, satelitných alebo vlastnoručne vytvorených v rámci GIS systémov), geologických prieskumov, historicko-geografického výskumu, sídelného či iného geografického výskumu vie zabezpečiť solídny materiál pre tvorbu expozícií, obohacovanie ich obsahovej náplne, vytváranie výstav, spisovanie príspevkov do vedeckých zborníkov či konferenčných príspevkov, inovatívnej výskumnej činnosti a pod.

Skrátka, geograf dokáže vnímať skutočnosti komplexnejšie a v kontexte regiónu.

Spomínaná dvojica sfér geografických disciplín nachádza zjednotenie v regionálnej geografii. Ku koncepcii regionálnej geografie sa detailnejšie vyjadrovali teoretickí geografi Viliam Lauko a Karol Kasala, pričom sa držali Laukovej koncepcie regionálnej koncepcie (viď nižšie).⁷

Obr. č. 1: Koncepcia regionálnej geografie podľa Viliama Lauka (1982)

Geografia sa nachádza na rozhraní viacerých skupín vied (či už prírodných, spoločenských a technických) a vďaka tomu dokáže používať široké spektrum analytických a aplikačných nástrojov, k čomu sú logicky vedení aj vysokoškolskí študenti geografických študijných programov. Vedecký pracovník s geografickým zameraním dokáže, okrem iného, participovať aj na činnosti múzejných oddelení marketingu – vyhodnocovaním migračných a dopravných tokov účastníkov cestovného ruchu v nadväznosti na dopravné, ubytovacie a kultúrne možnosti konkrétneho územia či lokality.

⁷ LAUKO, Viliam – KASALA, Karol. *Teória a metodológia regionálnej geografie*. Bratislava : Kartprint, 2010, s. 41. Dostupné online : [http://www.regionálnageografia.sk/upload/2012/Lauko,%20V,%20Kasala,%20K.%20\(2010\).pdf](http://www.regionálnageografia.sk/upload/2012/Lauko,%20V,%20Kasala,%20K.%20(2010).pdf) [14. 12. 2017]

3. Geografia ako analytická veda

Múzeá sú po samosprávach najúčinnnejšími a častokrát najvhodnejšími sprostredkovateľmi a realizátormi podrobného výskumu dotyčného regiónu. Je zrejme, že vzhľadom k poddimenzovaniu pozície geografa v slovenskom múzejníctve je podrobnejší regionálny výskum vykonávaný už niekoľko desaťročí omnoho intenzívnejšie v personálne zastúpených (už spomínaných) vedných disciplínach – histórii, etnológii a prírodných vedách.

Geografický výskum vykonávajú so zameraním na územie Slovenskej republiky obzvlášť vysokoškolské katedry geografie a Geografický ústav Slovenskej akadémie vied (SAV). Regionálnejší prístup, ktorý by potenciálne mohol byť zabezpečený múzeami, je pravdaže ideálnejší než všeobecný a celoplošný prístup vedeckých inštitúcií, kde môže dochádzať ku generalizácii a strate autenticity.

Múzejníci – geografi môžu vyhodnocovať napríklad sídelný rozvoj obcí⁸ v spádovom regióne múzea (samotné obce, mikroregión, okres, región, príp. kraj) od obdobia, ktoré sa dodnes prejavuje v urbanistickom riešení intravilánu obcí, a tým ovplyvňuje aj súčasné možnosti a perspektívy stavebného rozvoja obce i jej „genia loci“.⁹ Z takejto činnosti by v prípade úspešného nadviazania spolupráce s dotknutými samosprávami či ústrednými orgánmi plynuli múzeu finančné prostriedky v podobe ziskov za konzultačnú činnosť pri tvorbe územných plánov obcí či Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) týchto obcí.

Ak má dotyčný pracovník dobré konexie na pracoviská participujúce na tvorbe projektov z grantov VEGA, je to ďalšie plus pre jeho pracovnú náplň a tým aj efektivitu existencie konkrétneho múzea.

4. Geografia ako pedagogická veda

V poslednej dobe sa po organizovaní predmetových súťaží a olympiád na základných a stredných školách zvýšil trend výučby environmentálnej výchovy i regionálnej výchovy. Najbližšie k ich výučbe majú nielen učitelia, ale aj odborníci z oblasti geografie či ochrany životného prostredia. Vedecký pracovník múzea – geograf môže nielen zabezpečiť dotyčné olympiády pre základné a stredné školy v spádovom území. Môže takisto metodicky viesť výučbu pedagógov spomínaných predmetov v týchto vzdelávacích zariadeniach, pričom je vhodné ich interaktívne prepojiť aj priamo s činnosťou múzea – čo je pre múzeum výhodné zo strany nielen finančného zisku, ale aj dobrej prezentácie vlastnej činnosti.

Záverom, navrhujeme, aby slovenské múzeá uvažovali o svojich možnostiach a čiastočných transformáciách, aby nastal podrobnejší výskum aj v geografickej rovine – zamestnávaním vedeckých pracovníkov s geografickou aprobáciou.

Súčasnne je vhodné polemizovať, či by nebolo dobré sa aj v zmysle vyššie uvedených skutočností vrátiť k existencii vlastivedných múzeí v rámci všetkých regiónov Slovenska a ich múzejnej siete. V regionálnych periodikách sa v uplynulých mesiacoch či rokoch objavili polemiky o vzniku mestských i obecných múzeí, ktoré by postupne vytvorili špecifickú múzejnú sieť v rámci Slovenskej republiky a jej „krajanských území“.

Dnes totiž máme vedomosť o ich existencii len v niektorých mestách, napríklad: Galanta, Hanušovce nad Topľou, Hlohovec, Krásno nad Kysucou, Pezinok a Považská Bystrica –

⁸ Napríklad MRUŠKOVIČ, Štefan. Staviteľstvo a bývanie. In: PANČUHOVÁ, Eva – MINTALOVÁ, Zora a kolektív: *Z ľudovej kultúry Turca*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2004, s. 178-215.

⁹ JANTO, Juraj. Kultúrny a sociálny kapitál lokality ako prostriedok miestneho rozvoja. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, 2013, č. 1, s. 83-99. Dostupné online na: http://www.muzeologia.sk/index_html_files/MuzeologiaKD_1_2013_Janto.pdf [14. 12. 2017]

vynímajúc lokálne múzeá či pamätné izby. Vrátiac sa k turčianskemu príkladu, v minulosti martinské Múzeum Andreja Kmeťa bolo zároveň vlastivedným pre turčiansky región, jeho pričlenením k Slovenskému národnému múzeu sa však síce nezrieklo turčianskeho motívu, avšak venuje sa mu len na báze prírodných vied.

Pozíciu geografických vedeckých pracovníkov slovenských múzeí aktuálne považujeme za ešte neobjavenú, avšak čoraz väčšmi potrebnú.

Zoznam prameňov a literatúry (References)

Literatúra (Bibliography)

- JANTO, Juraj. (2013). *Kultúrny a sociálny kapitál lokality ako prostriedok miestneho rozvoja*. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 1, č. 1, s. 83-99. Dostupné online na: http://www.muzeologia.sk/index_htm_files/MuzeologiaKD_1_2013_Janto.pdf [14. 12. 2017]
- LAUKO, Viliam – KASALA, Karol. (2010). *Teória a metodológia regionálnej geografie*. Bratislava : Kartprint, 2010, 89 s. ISBN 978-80-88870-80-7. Dostupné online: [http://www.regionalnageografia.sk/upload/2012/Lauko,%20V.,%20Kasala,%20K.%20\(2010\).pdf](http://www.regionalnageografia.sk/upload/2012/Lauko,%20V.,%20Kasala,%20K.%20(2010).pdf) [14. 12. 2017]
- MATLOVIČ, René – MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava. (2015). *Geografické myslenie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove – Fakulta humanitných a prírodných vied. ISBN 978-80-555-1416-1.
- MRUŠKOVIČ, Štefan (2004). *Staviteľstvo a bývanie*. In: PANČUHOVÁ, Eva – MINTALOVÁ, Zora a kolektív: *Z ľudovej kultúry Turca*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. 178-215. ISBN: 8070907606.
- MRUŠKOVIČ, Štefan – DARULOVÁ, Jolana – KOLLÁR, Štefan. *Múzejníctvo, muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici – Fakulta humanitných vied, 2005, 253 s. ISBN 80-8083-160-2. Dostupné online: http://www.kirp.chtf.stuba.sk/moodle/pluginfile.php/65052/mod_resource/content/1/Muzejnictvo.pdf [14. 12. 2017].
- THURZO, Igor. (2005). Ľudová architektúra, jej miesto a funkcia v priestore (regióne). In: *Etnologické rozpravy*, roč. 12, č. 2, s. 140-144. Dostupné online : http://www.uet.sav.sk/files/er_2005-2.pdf [14. 7. 2017].

Internetové zdroje (Internet sources)

- <http://www.stm-ke.sk/index.php/sk/o-nas-2/kontakty/20-usek-odbornej-cinnosti/21-oddelenie-dejin-vedy-vyroby-a-techniky-i> [14. 12. 2017].
- www.snm.sk [14. 12. 2017].